

NA PRESEKU VIZUALNE ANTROPOLOGIJE IN MUZEALSTVA

Visual anthropology workshop, Ascona, 30. 7.–8. 8. 2010
 Simpozij Perceiving Children – The Visual Anthropology of
 Childhood, Aarhus, 28.–30. 8. 2010
 Sestanek VANEASA, Maynooth, 25. 8. 2010

273

Za evropske vizualne antropologe je bil letošnji avgust precej živahen mesec. Podpisana sem se udeležila dveh dogodkov, na tretjem pa sem bila izvoljena za članico uredniškega odbora novonastajajočega spletnega časopisa.

Delavnica Visual anthropology workshop¹ v švicarski Asconi je bila letos organizirana prvič in je bila namenjena predvsem podiplomskih študentom socialne ali kulturne antropologije, ki v sklopu magistrskega ali doktorskega študija uporabljajo avdiovizualno metodo, nimajo pa te vrste strokovne podpore na matični univerzi in želijo prediskutirati teoretične ali praktične vidike vizualne raziskave, da bodo lahko svoj projekt kar najbolje razvili in dokončali. Napovedani so bili štirje mentorji, doktorji vizualne antropologije: Peter Crawford (Univerza v Tromsu, Norveška), Rolf Husmann in Beate Engelbrecht (oba Univerza v Goettingenu, Nemčija), Pedram Khosronejad (Univerza v St. Andrews, Velika Britanija) in še en praktik. Zadnji je žal umanjkal, prisotna pa je bila dr. Angela Hobart, socialna antropologinja (Univerza v Londonu) in ustanoviteljica fundacije Centro Incontri Umani Ascona², ki je krila večino stroškov srečanja. Delavnica je potekala na Monte Verita, Gori resnice, ki je v dvajsetem stoletju gostila umetnike, ubežnike pred nacizmom, hipije, mirovnike in je še danes prostor znanstvenih in umetniških pobud, ki pospešujejo razumevanje, spoštovanje, mir in humanitarno delovanje v svetu.

Navdihujoče okolje s krasnim razgledom na jezero in hribe, sofisticirana kulinarika in odlična strokovna zasedba so omogočali kvalitetne delovne pogoje za zelo intenzivno delavnico. Prvi dan so svoje vizualne raziskave in pedagoško delo na področju vizualne antropologije predstavili mentorji, kar je ustvarilo sproščeno vzdušje zaupanja in odprte komunikacije. Udeležencev je bilo samo osem, čeprav so nas od 45 prijavljenih izbrali deset. Raziskovalne teme so varirale od postkolonialne situacije Indijancev Guarani v Boliviji in ljudstva San (doslej znani kot Bušmani ali Grmičarji) v Afriki, preko vprašanja afriških migrantov v Južnoafriški republiki in na okopih Evrope (predvsem Gibraltar) do problema integracije najstnikov na Irskem (skozi mladinsko nogometno ekipo) in v

¹ Delavnica vizualne antropologije

² Socialno-kulturno središče Ascona

Švici (šolarji snemajo sebe). In navsezadnje še most v Istanbulu, kjer se srečujeta azijska in evropska kultura, ter video portret slovenskega dekleta v sklopu muzejske razstave Slovenskega etnografskega muzeja, ki obiskovalce spodbuja k razmisleku o sebi in odzivanju skozi isti medij (več v članku podpisane na strani ....).

274

Udeleženci delavnice vizualne antropologije med razpravo (foto: Adrian Strong)

Interes organizatorjev je bil tudi dobiti vpogled v vrednotenje avdiovizualnega pola doktorata v primerjavi s pisnim delom na evropskih fakultetah, kjer študirajo udeleženci (Berlin, Dunaj, London, Dublin, Bern, Zürich). Študentje, ki nameravajo raziskovalne rezultate predstaviti tudi s filmom, so poročali, da ga na njihovih univerzah priznavajo v deležu od nič do 50 odstotkov (nikjer več kot toliko). Drugi študentje (predvsem z univerz, kjer film ni ovrednoten) se raje odločijo za klasično pisno doktorsko disertacijo, po zagovoru pa nameravajo film posneti sami ali s profesionalno ekipo. Mreža vizualnih antropologov pri Evropski zvezi socialnih antropologov VANEASA³ (<http://www.easaonline.org/networks/vaneasa/committee.htm>) že več let sistematično zbira podatke o vrednotenju avdiovizualnih izdelkov znotraj akademskih okolij, da bi ustvarila možnosti za enakovredno priznavanje avdiovizualnih izdelkov po Evropi. Seveda to ne izključuje pisnega dela pri vseh vrstah vizualnih raziskav in v diplomskih, magistrskih in doktorskih nalogah.

Največja kvaliteta delavnice je bila živahna izmenjava informacij, izkušenj in kontaktov, ki je potekala po dvanajst ur na dan s profesorji in tudi med samimi udeleženci. Ti so vsi po vrsti izkazovali visok nivo teoretičnega znanja in razgledanost

³ The Visual Anthropology Network of the European Association of Social Anthropologists.

po antropologiji in sorodnih strokah. Posebno to velja za Angleža Adriana Stronga, ki se je formiral ob sodelovanju z Johnom Marshallom pri snemanju ljudstva San v puščavi Kalahari in kasneje pri delu v nevladnih organizacijah in antropoloških projektih po vsem svetu. V doktorski raziskavi beleži prepad med mitom o Sanih kot srečnih nomadskih lovcih in realnostjo stalno naseljenih poljedelcev, ki jih belci slabo plačujejo, da za turiste igrajo način življenja izpred pol stoletja. Dokumentiral je tudi vlogo nevladnih organizacij na tem območju od vrhuncev njihovega terenskega delovanja pred tridesetimi leti do popolnega sesutja projekta. Adrian Strong je nagrado Centro Incontri Umani (1000 evrov) velikodušno razdelil med vse udeležence v obliki možnosti nakupa filmov pri Documentary Educational Resources (<http://www.der.org/>).

Glede mojega projekta (video portret *Vesna* in avdiovizualne dejavnosti ob stalni razstavi *Jaz, mi in drugi: podobe mojega sveta*) sem skozi diskusijo prišla do spoznanja, da je vredno mozaični portret premonirati tudi v linearno obliko, ker bo bolje komuniciral z javnostjo. Moj izziv seveda ostaja posneti video portret nove osebe na način, da se bosta vsebina in oblika prilegali predvsem izbrani osebi in njenim identitetam (Vesnin portret sem po vsebini in strukturi prilagodila razstavi). Glede pridobitve portretov s strani obiskovalcev sem ugotovila, da je verjetno smiselno načrtno delo z izbranimi ciljnim skupinami. Ker video portret nagovarja predvsem mlade, je bila zame dragocena izkušnja švicarske kolegice Bernardette Bruner ob raziskavi identitet in odnosov med šolarji v etnično mešanih razredih – pripravljani so snemati “igrane” filme, ne pa svojega vsakdanjika.

275

Na delavnici se je spet potrdila moja izkušnja, da avdiovizualne vsebine, ki so izdelane za predvajanje v sklopu razstave in vanjo integrirane tudi s formo, zunaj razstavnega konteksta ne funkcionirajo dobro, oziroma potrebujejo veliko dodatne razlage. Podobno velja tudi za razstave same – predstavitev z besedo, sliko in videom nikoli ne zaobjame celote in večplastnosti sporočil. Iz odzivov sem razbrala, da navzoči niso ravno pogosti obiskovalci muzejev, in sklenila, da za strokovno izmenjavo potrebujem mrežo ljudi na preseku muzealstva in vizualne antropologije. Končno sem tudi odkrila študij, ki ustreza večini mojih zahtev: magistrski študij vizualne antropologije in antropologije medijev na daljavo v Berlinu (<http://www.master.fu-berlin.de/visual-anthropology/program/index.html>). Predavatelji, mentorji in izvajalci praktičnih vaj so priznani evropski vizualni antropologi (Peter Crawford, Sarah Pink, Rosella Ragazzi). Vsak semester je obvezna štirinajstdnevna prisotnost študentov v Berlinu, ki vključuje tudi praktično delo s filmom, ostale vsebine predelajo preko elektronske pošte, v virtualnih učilnicah ipd. Predvidena je tudi praksa v raziskovalno-produkcijski ustanovi. Terensko raziskavo študentje opravijo na poljubnem terenu, lahko domačem, ter študij zaključijo s filmom in razpravo.

Zvečer smo udeleženci predstavljali etnografske filme s festivala GIEFF⁴ v Goettingenu, ob njih smo vodili tudi diskusije. Izbor filmov s strani organizatorjev vsekakor odraža smernice zadnjih let: to je odprtost festivalov za filme blizu senzorialni smeri in filme, ki eksperimentirajo s formo (igrano-dokumentarni filmi, animirani filmi). Na račun tega brisanja robov klasični etnografski filmi počasi postajajo manjšina.

⁴ Göttingen International Ethnographic Film Festival

Podobno usmeritev smo zaznali že lani v Kopru na simpoziju o poučevanju vizualne antropologije po Evropi (<http://www.nafa2009.eu/page7.php>) in sledečemu festivalu Nordijske zveze vizualnih antropologov (NAFA⁵). Paul Henley iz Granada Centra v Manchesteru je poročal, da na njihovi univerzi omogočajo tudi študij senzorialne smeri, za katerega je veliko zanimanja. (Po)diplomski izdelki obeh vrst so dostopni na Online Film and Sensory Media Archive <http://www.socialsciences.manchester.ac.uk/disciplines/socialanthropology/visualanthropology/archive/index.html>.

276 Zelo me je presenetilo dejstvo, da ukinjajo Inštitut za znanstveni film v Goettingenu. Ustanova, ki je imela pred desetletji čez sto zaposlenih in hrani kilometre filmskih posnetkov o kulturah sveta (skupaj z razpravami), bo z novim letom zaprla vrata, bogato filmsko gradivo pa bodo preselili v državni filmski arhiv v Berlinu. Ko sem Beate Engelbrecht in Rolfa Husmana spraševala, kje so vzroki za tako odločitev, sta rekla, da država noče več vlagati sredstev v produkcijo znanstvenih filmov, češ da niso dovolj komunikativni za javnost.

Organizatorji in udeleženci smo bili z rezultati delavnice zadovoljni, zato bo potekala še dve leti, ukinili pa bodo nagrade. K temu jih je spodbudila Adrianova poteza, pa tudi naša mnenja, da je tekmovalnost v procesu, kjer skupini razkrijemo šibke točke svojega projekta z namenom, da bi jih presegli, kontraproduktivna, povrh pa spodkopava povezovalni učinek delavnice. Trije veliki (Peter, Beate, Rolf) so potegnili

Peter Crawford, eden od mentorjev delavnice v Asconi, soorganizator simpozijev in festivalov NAFA ter pisec poročila o vrednotenju etnografskih filmov (foto: Adrian Strong)

⁵ Nordic Anthropological Film Association

vzporednice s festivali etnografskih filmov z nagradami v primerjavi s tistimi brez njih (NAFA, GIEFF, DEF⁶).

Na delavnici v Švici nam je Peter Crawford zelo priporočil simpozij *Perceiving Children – The Visual Anthropology of Childhood*, ki ga je pripravila NAFA v Aarhusu na Danskem (<http://www.moesmus.dk/page.asp?sideid=1480&zcs=4>). Skoraj polovica vsebin je bila povezana z muzeji, zato sem se udeležila simpozija (28.–29. avgust) in prvega dneva festivala NAFA (30. avgust – 2. september 2010).

Prvi dan simpozija je bil naravnana na proučevanje otroštva v vizualni antropologiji, medtem ko je bil drugi dan povezan z muzeji, delavnicami, poučevanjem v povezavi z vizualnim medijem oziroma vizualnimi raziskavami. Neverjetno veliko je bilo italijanskih udeležencev: Paolo Chiozzi je pripeljal cel grozd mladih antropologov, pedagogov in umetnikov iz Firenc. Tržaška pedagoginja Manuela Cecotti je predstavila raziskavo o razlikah pri pedagoški obravnavi otrok v jaslih v Sloveniji in Italiji. Fascinantno je bilo spoznati zakonca MacDougall in slišati avtorjeve komentarje na film *Gandijevi otroci* (prikazan je bil tudi na DEF 2009), obenem pa je ostal grenak priokus, ko je David MacDougall na vprašanje, če mu ni bilo težko snemati prizorov, kako večji dečki v sirotišnici tepejo mlajše, rekel, “da taki posnetki pač sodijo v opazovalni film”.

277

Najbolj so me zanimala teme, povezane z muzeji. Muzej Moesgaard, kjer se je simpozij odvijal, sem si tudi ogledala. Muzej in Oddelek za antropologijo, arheologijo in lingvistiko Univerze v Aarhusu imata sedež na podeželskem posestvu v zanimivem naravnem okolju z (iz Švedske preneseno) vikinško cerkvico, v kateri se mešajo vplivi krščanstva in njihovih avtohtonih verovanj. Trenutno sta v muzeju na ogled dve pretežno arheološki razstavi. Dva kustosa in pedagoginja so predstavili načrte za nov muzej, bodočo razstavo o Butanu ter koncept LARM (learning, activity, reflection and motivation) za delo z otroki in odraslimi. Dober primer so Unescovi kovčki s predmeti in knjžico, ki potujejo po danskih šolah in zelo uspešno predstavljajo svetovna ljudstva.

Nizozemka Lisbet Ruben je navdušila s predstavitvijo muzeja za otroke Tropen Museum Junior v Amsterdamu (<http://www.tropenmuseum.nl/eCache/FAB/5/984.pdf>). Tri leta porabijo za raziskavo in pripravo razstave, ki potem traja prav toliko časa in je naravnana na spoznavanje izbrane neevropske kulture skozi vse čute. Otroci se na obisk pripravijo vnaprej z branjem zgodb, v muzeju sodelujejo v mnogih aktivnostih, potem pa v šoli svojo izkušnjo opišejo ali jo narišejo. Staršem vstop ni dovoljen, učiteljem pa dodelijo zaposlitve in navodila, naj ne delajo primerjav med svojo in predstavljeno kulturo. Ker je Rubnova omenila, da so gansko razstavo na prošnjo ganske vlade selili nazaj v Afriko, sem vprašala, če je možno indijsko, avstralsko, iransko ali bolivijsko najeti, vendar tega žal ne omogočajo.

Ylva Janook Nutti je predstavila povezovalni projekt eskimskih muzejev na Norveškem, Švedskem in Islandiji, ki je usmerjen v raziskovanje identitet(e) mladih Samijev s pomočjo kamere. Cilj je ugotoviti, če mladi čutijo samijsko identiteto, v katerih okoljih in situacijah pride najbolj do izraza in kako pomembna je zanje. Poročala je, da se najstniki samijske identitete zavedajo, jo pa v obdobju adolescence potiskajo v

⁶ Dnevi etnografskega filma.

ozadje (“najprej hočem biti najstnica, potem šele vse drugo”). Motijo jih tudi stereotipi o Samijih, na primer, da vsi Samiji gojijo črede losov, kar je najstnik prikazal skozi parodijo na dokumentarne filme.

278 V drugi polovici avgusta se je ob konferenci EASE⁷ v Maynoothu na Irskem sestala tudi mreža za antropološki film VANEASA z dvema glavnima točkama: vrednotenje avdiovizualnih izdelkov v akademskih okoljih in ustanovitev spletnega časopisa o vizualni antropologiji. V zvezi s prvo točko Peter Crawford v zadnjih novicah NAFA povzame, da je vrednotenje etnografskih filmov sistemsko urejeno v Združenih državah Amerike in Avstraliji, drugje, na primer v Veliki Britaniji in Švici, pa je vezano predvsem na odprtost posameznih univerzitetnih centrov. Na Norveškem so vizualni izdelki v akademski sferi povsem nepriznani, nespodbudna so tudi posamezna poročila vizualnih antropologov iz Italije in Portugalske. Crawford zaključí, da gre za vmesno poročilo, ker iz držav tretjega sveta odgovorov na svoje povpraševanje sploh ni prejel, iz držav vzhodne Evrope pa samo enega, zato raziskavo nadaljuje.

Beate Engelbrecht, direktorica GIEFF in koordinatorica VANEASA (foto: Adrian Strong)

⁷ European Association of Social Anthropologists.

VANEASA-ina koordinatorica Beate Engelbrecht je člane mreže obvestila, da so na pobudo Nadine Wanono ustanovili nov spletni časopis *Journal on Visual Anthropology*, ki bo prinašal besedila in avdiovizualne odlomke. V uredniški odbor smo bili povabljeni: Roger Canals (film), Peter Crawford, *Intervention Press* (film), Thomas Fillitz (vizualne študije), Nadja Valentinčič Furlan (muzeji), Christina Grassini (vizualne študije), Alan Grossman (film), Felicia Hughes-Freeland (film), Lazlo Kürti (fotografija), Metje Postma (film) in Arnd Schneider (umetnost). Vsak od nas bo zbiral na svoje področje vezane recenzije in znanstvene članke ter občasno uredil tematsko številko. Prvo delovno srečanje uredniškega odbora bo marca 2011 v Parizu.

Nadja Valentinčič Furlan